

een wilaag over een muur — 'tis de wezenlijke inhoud van „het geval“ en het is reëel.

Dat is de verdienste van het boek, die erkenning verdient. En het is, zooals ik aan het begin van dit artikel schreef, eisch voor den literairen criticus, dat hij die erkenning uitsprekt.

Ik heb er ook al op gewezen, dat deze roman literaire qualiteiten heeft. Er zijn uitstekende fragmenten, de stijl is frisch, de teekening van sommige personen en verhoudingen is goed.

Altemaal redenen tot gerechtvaardigde waardeering.

Maar aan de moeilijkheden der roman-techniek is ook de heer Risseeuw niet ontkomen. Zijn roman is een belofte voor, ik meen dat nu duidelijk genoeg te hebben gezegd, maar nog niet een rijpe vrucht van de christelijke romankunst. De compositie van het boek is onevenwichtig. Details ten opzichte van de eigenlijkheid van den roman nemen vaak een te groote plaats in, bijkomstigheden zijn met dezelfde kleuren geschilderd als hoofdzaken, zoodat het relief in 't geheel van 't literaire schilderstuk te zeer ontbreekt. Sommige figuren worden goed opgezet, maar niet afgemaakt, verhoudingen, die psychologisch belangrijk zijn (ik noem voor dengene die 't boek gelezen heeft het bezoek van Frida met den pensionaast aan het Kurhaus-concert, de antipathie van Leenderts zuster tegen Frida) worden niet uitgewerkt. In de geschiedenis van Frida's zuster Tine en haar verkeerde liefde is een roman in den roman gevlochten, (ofschoon ik er onmiddellijk bij wil zeggen, dat de geestelijke crisis die Tine doormaakt, het christelijk element dus juist weer, uitstekend is gegrepen) en de tegenstelling van tint is hier te opzettelijk — en zoo zijn er meer dingen te noemen, die er op wijzen, dat het dilemma, waarvan ik sprak, niet is opgelost.

Doch hier legt nu het begripen van die moeilijkheden den recensent de plicht op, waardeurend aan den geleerden arbeid tegemoet te treden. Deze dingen moeten gezegd, want het zijn evenzoo vele tekortkomingen. Maar ze mogen bij het bepalen van ons waardeeringsoordeel niet den doorslag geven. Na het constateeren van de zwakke punten, van wat nu het oogpunt van roman-techniek, van literaire-romanbouw onzuiverheid is, komt toch weer de waardeering boven voor het „andere“, dat in dit boek leeft. En aan die waardeering laat ik, in overeenstemming met mijn overtuiging omtrent de taak van den criticus, die een christelijken roman te bespreken heeft, het laatste woord.

C. T.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„De Standaard“ zestig jaar.

Dat is een gebeurtenis.

„De Standaard“ werd zestig jaar.

Er zullen er niet velen geweest zijn, die nu voor zes maal tien jaren dit blad zulk een jubileum hebben toegezegd.

De nachtschool waagde eens weer een poging, en de machtige liberale pers vond het goed — ja — maar dan als curiosum.

En wat is er gebeurd.

Het liberalisme, de oudste vijand in den strijd, zooals Dr. Kuyper dien stroom, heeft het afgelegd. „Het is geen eenheid meer.“

En leiding, eenhoofdige centrale leiding heeft men bij de liberalen sinds lang moeten derven.

Dr. Kuyper heeft in „De Standaard“ wel leiding gegeven. Bijna vijftig jaar lang. En de Anti-Revolutionaire partij is nog steeds — God zij gedankt — een eenheid en een bolwerk tegen de machten van ongelooft en revolutie. Onder leiding van Dr. Colijn vaart het scheepje van de partij wel.

„De Standaard“ bleef een dagblad met eigen kring. Het blad groeide. Het is bezig gróót te worden.

Principiëel blijft het een krachtig wapen.

Dr. Colijn, de leider, gaf juist in de laatste maanden zijn uitnemende uiteenzetting van „Ons Program“.

God heeft gezorgd, dat, ook na het verscheiden van Dr. Kuyper en partij en blad hun leiding vonden.

Zoo is er dan reden om „De Standaard“ geluk te wenschen met haar jubileum.

* * *

De receptie bood vele broeders en zusters gelegenheid aan de menschen van „De Standaard“ de hand te drukken.

De feestvergadering in het Concertgebouw, door een paar duizend menschen bijgewoond, en door vele duizenden in den lande door de radio via de N.C.R.V. beluisterd, toonde hoe nóg in ons A.R. volksdeel het enthousiasme kan oplaaien. Zulk een avond doet goed.

Tot blijvende trouw, tot nieuw betoon van toewijding riep inzonderheid Dr. Colijn de hoorders op. We verstaan dat.

De laatste veertig jaar van de eerste eeuw van het bestaan van „De Standaard“ — God geve, dat

ze langer nog de banier moge opheffen — zullen zeker zoo ernstig zijn als de eerste zestig.

Overal dringt het ongelooft naar voren.

Al driester wapent men zich.

Niet slechts met wapenen openlijk gedragen.

Ook met giftige dranken, slapende christenen in te geven.

Of wel met fluweelen handschoenen, precies van suit voor teere, poezige, sentimenteele handjes.

Soms met leuzen, die vreemd klinken in het Anti-revolutionaire accoord: „Synthese“, „broederschap“, „eenheid“.....

Dat nu is juist het geweldige in de taak van „De Standaard“ ook voor de toekomst, dat zij nooit zal kunnen nalaten de antithese te prediken.

Dat is het machtige, dat naast een broederschap met allen die gelooven, en naast een medeleven met alles wat leeft, „De Standaard“ zal blijven prediken de heilige vijandschap jegens alles wat onzen God en Zijn ordonnantien niet erkent in het leven van Staat en Maatschappij.....

„Zou ik niet haten, Heere, die U haten...?“

* * *

Daar is nog een geweldige taak voor „De Standaard“ weggelegd.

Geve onze God, dat „De Standaard“ onder de eminente leiding van onzen veelbeminden Dr. Colijn die taak met God en met eere vervulle.

De gebeden van ons Anti-revolutionaire volk zijn op den feestdag van het blad gekomen voor Gods troon.

En onze God is een hoorder der gebeden.

REDACTIE.

Bavinck en „De Standaard“.

Bij het doorbladeren van het Gouden Jubileum-nummer van „De Standaard“ miste ik onder de vele portretten er ééne.

Dat was Bavinck's beeltenis.

Ik weet niet hoe het nu zal zijn, want ik schrijf dit artikel aan den vooravond van het zestigjarig jubileum, maar toch hoop ik dat dan wel de beeltenis van dezen ziener zal worden verstaan.

Bavinck toch is de man geweest, die in 1897 werd aangezoekt in het Paleis voor Volksvrijheid te spreken ter herdenking van het zilveren jubileum.

En voor een compacte menschenmassa heeft hij toen zijn koninklijke rede: „Het vierde eener eeuw“ uitgesproken.¹⁾

Zijn woord is met klimmend enthousiasme aangehoord. Hoe kan het ook anders!

Wie zijn rede, in de vergadering verkort om des tijds wille gehouden — maar in haar geheel bij Bos in Kampen uitgegeven, — leest, komt gaande meer onder de bekoring van dit meesterstuk, zoolwel naar inhoud als stijl eerste klas werk.

Daar klinkt in deze rede allereerst een toon van groote dankbaarheid. Als Bavinck de historie van 1872 tot 1897 nagaat, dan ziet hij heel de bange worsteling en het lange proces, waardoor de Christenen hier te lande geworden zijn tot een zelfstandige, politieke, Antirevolutionaire partij.

Het waren juist de stillen in den lande geweest, die trouw waren gebleven aan het geloof den vaderen overgeleverd. Dan gaat Bavinck na hoe sinds Bilderdijk, Da Costa, den Réveil tot op Groen toe, God werkte tot het scheppen van die geestelijke eenheid, waarbij hij vooral Groen gebruikte om de Christenen onder de leuze: tegen de revolutie het Evangelie, te vereenigen. Groen ondervindt dan vooral in de jaren 1862—72 smartelijke tegenwerking, maar in zijn isolement (zelfstandigheid van beginsel) blijkt zijn kracht te schuilen. Zijn eischen: scheiding van kerk en staat, met volkomen vrijheid voor de eerste, onafhankelijkheid van den laatste voor de theologische faculteiten, herziening van de schoolwet, inzonder van met de neutraliteit van den staat in strijd is; de bijzondere school regel, de openbare uitzondering — houdt hij staande, zelfs als zijn partij hem in de Kamer in den steek laat, zoodat in '71 slechts Kuyper, Otterloo en Keuchenius kandidaten zijn voor de stembus. Onafhankelijk van Liberalen, Roomschen en Conservatieven staat de jonge A.R. partij met onbesmet vaandel.

Dat vaandel zal Groen in 1872 overdragen aan Kuyper. Nu kan hij zelf met gerust hart emeritaat nemen. De leiding is in goede handen. Als eerste teeken van herleving begroet Bavinck de oprichting van „De Standaard“: 1 April 1872. Bij eigen partij hoort eigen orgaan. Nu begint voor die partij de mannelijke leeftijd en door middel van eigen pers kan ze dag aan dag haar standpunt uiteenzetten. Tien jaar lang strijdt „De Standaard“ dan tegen een fusie met de andere partijen en vóór eigen organisatie. Alle verdachtnissen van Conservatieven en Roomschen ten spijt gaat Kuyper onverzwakt voort en weet de partij met Godes hulp

¹⁾ Uitg. J. H. Bos, Kampen, 1897.

zoo op te werken, dat de minderheid in het land (liberalen en conservatieven) de meerderheid in de Kamer vormt. Straks komt Dr. Kuyper met samenwerking met Rome. Een samenwerking die, zooals Bavinck duidelijk aantoonst allermint een fusie beteekent. Immers de partijen vereenigen zich niet. Zij hebben elk eigen program van beginselen, zijn zelfstandig georganiseerd, doch werken „vrijwillig samen ter behartiging van gemeenschappelijke belangen. Reeds Groen²⁾ had daarop aangedrongen, en nimmer heeft Kuyper — zoo zegt Bavinck — vergeten dat men eigen weg ging en eigen beginselen in praktijk wilde brengen. De hoogleeraar gaat vervolgens de scheuring met Groen c.s. na en betreurt die zeer. Maar de oorzaak ervan zoekt hij niet in „De Standaard“. Deze is 25 jaar lang zichzelf gebleven. Ze heeft nooit de zijde van Van der Bruggen, maar die van Groen gekozen. Van meetaf aan. Er is nu eenmaal een onoverbrugbare kloof tusschen de Irenischen en de Calvinisten. En Kuyper had te kiezen tusschen de Irenischen en de Gereformeerden. Moest het zoo ook niet komen tot de Vrije Universiteits-gedachte, die de splitsing te duidelijker deed uitkomen? Straks komt ook de Doleantie en dan wordt niet door Kuyper in „De Standaard“, maar wel door de Irenischen en Liberalen de kerkelijke kwestie misbruikt om de A.R. partij te schaden. Smaad op smaad doet men den Redacteur aan. Juist als men het Groen deed. Maar als een leeuw verdedigt hij zich, ja valt aan met schier bovenmenselijke energie en genialiteit.

De scheiding van 1894 — enkel een electorale kwestie — betreurt Bavinck zeer. Hij kan niet gelooven, dat die op den duur zal blijven — tenzij er andere en diepere motieven zijn. „Welkom“, zoo schrijft hij, „zou ons de schoone dag wezen, als althans deze scheiding maar tijdelijk bleek te zijn; als op den grondslag van het Program weer verzoening en samenwerking tot stand kwam, als wij allen te zamen, volk en edelen, weer konden strijden voor de eere van onze Antirevolutionaire beginselen.“ Deze woorden teekenen Bavinck: liefdevol — tóch principiëel. Hoe gaarne paart hij hier „het democratisch Calvinisme aan de aristocratie van den geest“. Edelen en volk moeten een geestelijke eenheid vormen.

* * *

Dan, resumeerende, komt Bavinck tot de conclusie dat groote dankbaarheid past voor al wat „De Standaard“ was en gaf. Allereerst voor het geloof en den moed, die verachting en verguizing trotseerde. Immers kost het moeite tegen den stroom op te roeien, te worstelen voor een beginsel, dat den Joden een ergernis en den Grieken een dwarsheid is en de zijde te kiezen van een groep, die als een secte door allen weersproken wordt. Zulk een heldenmoed eert Bavinck in allen, al mogen ze Thorbecke of Multatuli heeten en niet het minst in de martelaren, hervormers, de mannen van Réveil en Kerkherstel, bovenal in Kuyper, wien immers niet anders als wapen ten dienste stond dan de macht van het woord.

Schoon karakteriseert hij Groen's meesterschap over de taal, die „z'n gedachten beeldhouwt in marmerblokken van stijl, zelfstandig en vast als een rots“. Maar de taal van Kuyper overtreft die, evenals de taal van Da Costa, „die haar overtoog met het Oostersch coloriet, met den gloed der Oudtestamentische profete“. Kuyper's woordmacht overtrof ook Bilderdijk's gesperde zangen door „elasticiteit van beweging, levendige voorstelling, beeldrijke schildering, dramatische handeling, bezielende, meeslepende kracht. Haar stijl is uit zinnen gebouwd, die, licht gewapend, vlug en bewegelijk, vroolijk en vol moed, onder zang en muziek, optrekken tegen den vijand, aanvallend of verdedigend, voor- of achterwaarts wijkend, maar die, altijd slagvaardig, het liefst zich bevinden midden in het gewoel van den strijd.“

De knobbel der strijdhaftigheid, zoo gaat Bavinck voort in een taal, die schier die van den leider evenaart, is naar men zegt, bij de Calvinisten meer dan bij anderen ontwikkeld. Het gedooft geen transactie van beginselen van geloof en ongelooft, van waarheid en leugen“. Hier was Kuyper in zijn kracht. Zijn artikelen waren dikwijls schitterende improvisaties op schrift; de entrefilets dikwerf edelgesteenten van gedachten en van taal. Die man schreef niet, hij sprak tot ons op papier. En hij sprak omdat hij geloofde. Daarom stortte hij duizenden dat geloof in. Daarom predikte hij gehoorzaamheid aan de ordonnantien Gods. En ook naar buiten was de invloed van „De Standaard“ geweldig. Bavinck toont het met de stukken aan. Trachtte men eerst haar dood te zwijgen, het lukte niet, ze perste tot weerlegging, tot degenkruisen en dwong desondanks waardeering af. Tal van belangrijke politieke gebeurtenissen somt hij op, die dien invloed duidelijk aantoonen. En tóch — terecht merkt Bavinck op, dat het „De Standaard“ nooit om succes mag te doen zijn. „Een staatsman niet, een evangeliebelijder“, dat is ons aller leus. Desnoods geen enkel vertegenwoordiger in de Kamer, en slechts als in 1871, een 7000 mannen in het land, die de knie voor on- en bijgeloof niet buigen. Indien we maar trouw bevonden

worden i
schat de
loverd“.

Voorts
boren er
als niem
ruikt z
daard“ r
„immers
door de
loof bel
anders e
in 'lich
„De S
Schrift
alle v
dedig
kerk to
houden
maar he
beroep,
heid en
mensche
een eige
„De Sta
niet in
„De Sta
gripen
derdaad
Reforma
zich op
torie, di
toch is
doore
open
serva
komt ni
vooruit.
de vrijh
allen, o
met nie
der begi
lie teges
den zeg
Gods W
ze ons
van dat
uitdrukt
ratie als
harten;
„Daar
uwe ov
jaren ge
„De Sta
belang
den van
Nimm
Bavinck
niettege
zijn v
liberale
Maar
was Ba

Tot z
En n
Noch
„Standa
scheid
huis de
moeten.
Thans
oogenbl
Bij h
Zijn gu
iets v
perk, v
Bethleh
Wij spe
moeder
voelde
weer ov
betecke
zen hu
volk he
hebben
dat die
Dat s
breed v
houden
Dat
Bavinck
succes
Voort
rede di
gers d
feilbaar
ons erk
het wos
niet str
Tiel.

²⁾ Wij
³⁾ V. I
H. Bavin